

Hrvatske usmene pripovijetke i predaje Cetinskog kraja

Domazet, Ena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:860954>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Sveučilišni prijediplomski studij

Hrvatski jezik i književnost; smjer: nastavnički (dvopredmetni)

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za kroatistiku
Sveučilišni prijediplomski studij
Hrvatski jezik i književnost; smjer: nastavnički

HRVATSKE USMENE PRIPOVIJETKE I PREDAJE CETINSKOG KRAJA

Završni rad

Student/ica:

Ena Domazet

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Denis Vekić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ena Domazet**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Hrvatske usmene pripovijetke i predaje Cetinskog kraja** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 7. listopada 2024.

Hrvatske usmene pripovijetke i predaje Cetinskog kraja

SAŽETAK

Završni rad analizira pripovijetke i predaje Cetinskoga kraja koje služe kao ključni elementi kulturnog nasljeđa tog područja. Naglasak će biti na poetici, klasifikaciji i tematskim odrednicama usmenih priča, kao i na njihovoj ulozi u očuvanju kulturnog identiteta. Dotaknuti ćemo se samog prostora proučavanja, spomenuti neke najvažnije kulturne manifestacije, ali i ono najvažnije, obradit ćemo klasifikaciju hrvatskih usmenih predaja i priča, njihov stil te strukturu. Najvažnije što će ovaj rad promovirati jest važnost očuvanja usmenog nasljeđa s generacije na generaciju.

Ključne riječi: usmena pripovijetka, usmena predaja, Cetinski kraj

Croatian oral stories and traditions of the Cetinje region

ABSTRACT

The final paper analyzes the stories and traditions of the Cetinje region, which serve as key elements of the cultural heritage of that area. The emphasis will be on the poetics, classification and thematic determinants of oral stories, as well as on their role in preserving cultural identity. We will touch upon the area of study itself, mention some of the most important cultural manifestations, but also the most important, we will deal with the classification of Croatian oral traditions and stories, their style and structure. The most important thing that this paper will promote is the importance of preserving oral heritage from generation to generation.

Keywords: oral story, oral tradition, Cetinje region

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. PROSTOR PROUČAVANJA.....	2
3. TEORIJSKE ODREDNICE USMENE KNJIŽEVNOSTI.....	5
3.1. Klasifikacija usmenih priča.....	6
4. USMENE PRIČE CETINSKOG KRAJA.....	8
4.1. Stil i struktura.....	10
5. USMENE PREDAJE: MITSKE I DEMONOLOŠKE.....	12
6. ZAKLJUČAK.....	15
7. POPIS LITERATURE.....	17

1. UVOD

Ovaj rad proučava usmene pripovijetke i predaje Cetinskog kraja, za koje se može reći da su ključni elementi kulturnog nasljeđa tog područja. Cetinski kraj, smješten u srcu Dalmacije, obiluje bogatom tradicijom usmenog pripovijedanja, koja se prenosi s generacije na generaciju, zadržavajući povijesne, mitološke i kulturne elemente. Rad se fokusira na poetiku ovih usmenih priča, posebice pripovijetki i predaja, njihove klasifikacije, tematske odrednice i ulogu koju imaju u očuvanju kulturnog identiteta.

Prvo poglavlje opisuje geografski i povijesni kontekst Cetinskog kraja, kao i ulogu lokalnih običaja i festivala u očuvanju usmene tradicije. Treće poglavlje analizira usmene predaje, posebno mitske i demonološke priče, koje reflektiraju način na koji su lokalni stanovnici objašnjavali prirodne pojave i društvene odnose.

Drugo poglavlje obrađuje teorijske aspekte usmene književnosti, uključujući klasifikaciju i karakteristike hrvatskih usmenih priča i predaja. Osim toga, daje se pregled relevantnih doktorskih istraživanja u ovom području, koja naglašavaju značaj usmene tradicije u razumijevanju društvenih normi i kulturnih vrijednosti.

Treće poglavlje posvećeno je usmenim pripovijetkama, njihovim vrstama, stilu i strukturi, te načinu na koji su one oblikovale i bile oblikovane društvenim kontekstom. Na kraju, zaključak sumira glavne uvide i ističe važnost očuvanja usmenog nasljeđa Cetinskog kraja kao sredstva za prijenos kulturnog identiteta i vrijednosti budućim generacijama. Rad naglašava da su usmene predaje i pripovijetke ne samo dio kulturne baštine, već i živi instrument razumijevanja i očuvanja povijesnog i kulturnog identiteta regije. Za razliku od pripovijetki, predaje sadrže regionalne odrednice koje narative relativno precizno smještaju u Cetinski kraj. Značajno je i pripovijedanje o povijesnim događajima koji su oblikovali prošlost ovog kraja, ali utjecali na kulturnu tradicijsku praksu koja se njeguje sve do suvremenosti.

2. PROSTOR PROUČAVANJA

Cetinski kraj, smješten u srcu Dalmacije, predstavlja jedno od najbogatijih područja Hrvatske u pogledu povijesne baštine i prirodnih ljepota. Zajednica stanovnika ovog područja, omeđeno planinama poput Dinare i Kamešnice te protjecanjem rijeke Cetine, odigralo je ključnu ulogu u oblikovanju lokalne kulture i tradicije, uključujući zastupljenost bogate usmene priče. Povijesni i geografski kontekst ovog kraja značajno su utjecali na razvoj njegovih usmenih priča i legendarnih pripovijesti. Geografski smješten između planina i rijeke Cetine, ovaj kraj je poznat po svojim prirodnim ljepotama koje uključuju krševite krajolike, kanjone i plodne doline. Rijeka Cetina, koja teče kroz ovo područje, ima posebno mjesto u lokalnoj predaji. Njena voda, brzaci i slapovi često su okosnica priča i legendi, simbolizirajući životnu snagu i moć prirode. Planine koje okružuju regiju također igraju važnu ulogu, nudeći zaštitu, ali i inspiraciju za brojne priče o skrivenim mjestima i tajnim prolazima (Dragić, 2007: 48).

Cetinska krajina, s brojnim arheološkim nalazištima, bogata je dokazima o kontinuitetu naseljenosti od prapovijesti do suvremenosti. Ovo područje ne samo da svjedoči o povijesnim događajima, već i o kulturnim razmjenama koje su oblikovale lokalnu tradiciju. Lokalni krajolik, sa svojim krškim formacijama i netaknutim prirodnim resursima, stvorio je jedinstven ambijent u kojem su se oblikovale brojne mitološke i demonološke priče.

Povijest Cetinskog kraja obilježena je brojnim kulturnim i povijesnim događajima koji su ostavili dubok trag na lokalnu zajednicu. Ova regija bila je važan centar tijekom različitih povijesnih razdoblja, od ilirskog doba preko Rimskog Carstva, srednjeg vijeka, pa sve do suvremenog doba. Svako od ovih razdoblja doprinijelo je stvaranju specifičnog kulturnog identiteta, koji se reflektira u usmenim predajama. Primjerice, dolazak Rimljana i kasnije osvajanja od strane različitih europskih sila ostavili su tragove u obliku priča o bitkama i herojima koji su branili ovu regiju. Srednjovjekovni dvorci i utvrde, poput tvrđave Sinj, postali su okosnica legendi o junacima i njihovim borbama protiv osvajača. Ove priče ne samo da čuvaju povijesne činjenice već također oblikuju kulturni identitet zajednice kroz simboliku hrabrosti i otpora. Usmena predaja Cetinskog kraja, koja uključuje priče o važnim povijesnim događajima i junacima, čuva sjećanje na povijesne trenutke koji su oblikovali regiju. Ove priče često reflektiraju stvarne povijesne događaje, kao što su bitke ili dolazak različitih kultura, ali također sadrže elemente fantazije i mitologije koji im daju dodatnu dimenziju. Kroz generacije, ove priče postaju sredstvo očuvanja kulturnog naslijeđa i identiteta zajednice (Bošković-Stulli, 1984: 55).

Cetinski kraj, smješten u Dalmaciji, obuhvaća gradove i naselja kao što su Sinj, Trilj i Vrlika, koja su središta bogate kulturne tradicije i lokalnih običaja. Ova mjesta igraju ključnu ulogu u očuvanju i prijenosu usmene tradicije kroz generacije, čuvajući identitet i povijesno nasljeđe zajednice. Mnogi festivali i običaji povezani su s legendama i usmenim pričama, pružajući kontekst i simboliku lokalnom kulturnom izrazu.

Sinj je najpoznatiji po Sinjskoj alki, viteškoj igri koja se održava svake godine prve nedjelje u kolovozu. Ovaj događaj simbolizira otpor i pobjedu Sinjana protiv Osmanlija 1715. godine i od tada se održava kao spomen na tu pobjedu. Sinjska alka je ne samo sportska manifestacija, već i kulturni događaj koji povezuje lokalnu zajednicu s poviješću i tradicijom.

„Sinjanin Ivan Lovrić u drugoj polovici 18. stoljeća spominje običaj održavanja starinskih konjičkih turnira u Dalmaciji, a najstariji izravni pisani spomen o Sinjskoj alci potječe iz 1784. godine. To su tri soneta i jedna oda koje je na talijanskome jeziku ispjevao splitski liječnik i glazbenik Julije Bajamonti.“¹

Alka također oživljava usmene predaje i legende povezane s bitkom, dodatno učvršćujući povijesnu važnost Sinja i Cetinske krajine. Osim Sinjske alke, Sinj je poznat po brojnim vjerskim običajima i proslavama, poput hodočašća Gospi Sinjskoj, koje se održava svake godine u kolovozu i privlači brojne vjernike iz cijele Hrvatske. Ovi događaji odražavaju duboku religijsku tradiciju i povezanost stanovnika s duhovnim naslijeđem regije (Fulgozi, 2006: 26).

Grad Trilj, smješten na rijeci Cetini, poznat je po arheološkim nalazištima koja svjedoče o bogatoj povijesti od rimskog doba do suvremenosti. Grad je domaćin *Triljske noći*, manifestacije koja uključuje niz kulturnih i zabavnih događaja, uključujući nastupe folklornih skupina i prikaze tradicionalnih zanata. Ovi događaji čuvaju sjećanje na lokalne običaje i tradicije, istovremeno potičući interakciju unutar zajednice i među posjetiteljima. Trilj je također poznat po svojim mostovima preko Cetine, koji su kroz povijest bili važni trgovački i prometni putevi. Legende i priče o gradnji mostova često su povezane s pričama o natprirodnim bićima koja su, prema lokalnoj predaji, pomagala ili ometala radove (Buzov, 2014: 14).

Vrlika je malo naselje koje je poznato po svojoj kulturnoj baštini i tradiciji. Najpoznatiji događaj u Vrlici je blagdan Velike Gospe, vjerska proslava koja uključuje procesije i tradicionalne plesove. Vrlika je također poznata po *Vrličkoj noći*, manifestaciji koja uključuje niz kulturnih i zabavnih događaja te oživljava lokalne običaje kroz glazbu, ples i gastronomiju. Posebno zanimljiv običaj u Vrlici je tradicionalni ples „Vrličko kolo“, koji se izvodi tijekom raznih proslava i događaja. Ovaj ples simbolizira zajedništvo i povezanost zajednice te odražava

¹ Povijest Alke: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/povijest-alka-s50> (Zadnji pristup 15. 7. 2024.)

kulturni identitet Vrličana. Tradicionalni običaji i događaji u Cetinskom kraju neodvojivo su povezani s usmenom predajom i legendama. Priče i legende često objašnjavaju podrijetlo i značenje običaja, prenoseći kolektivne vrijednosti i povijesne događaje. Na primjer, priče o viteškim podvizima i natprirodnim bićima često su dio usmenog nasljeđa koje se prenosi tijekom proslava i festivala. Običaji i festivali potiču zajednicu na očuvanje identiteta i kulturnog nasljeđa kroz generacije. Oni pružaju priliku za okupljanje i jačanje društvenih veza, dok istovremeno oživljavaju i obnavljaju tradicionalne priče i predaje. Kroz ove manifestacije, Cetinski kraj čuva svoj kulturni identitet, osiguravajući kontinuitet tradicije i vrijednosti koje oblikuju njegovu zajednicu (Perica, 1982: 43).

3. TEORIJSKE ODREDNICE USMENE KNJIŽEVNOSTI

Usmena književnost u sebi čuva bogatu riznicu kolektivnog pamćenja i identiteta, čuvajući kulturne tradicije, povijesne događaje i društvene norme kroz generacije. Pomoćne znanosti, kao što su folkloristika, antropologija, historiografija, arheologija, etnologija, pružaju različite perspektive i metode za analizu i razumijevanje ovih priča. Folkloristika se bavi proučavanjem folklornih tekstova i tradicija, uključujući usmene priče, običaje, pjesme i rituale. Folkloristi istražuju kako se usmene priče prenose s generacije na generaciju i kako odražavaju kulturni identitet i zajedničke vrijednosti zajednice. Fokus je na identifikaciji zajedničkih motiva, tema i simbola unutar priča koje se pojavljuju u različitim kulturama (Bošković-Stulli, 1984: 48).

Na primjer, legende o povijesnim ličnostima ili bitkama mogu otkriti kako zajednica tumači svoju prošlost i koristi te interpretacije za oblikovanje sadašnjosti i budućnosti. Folkloristički pristup također pomaže u očuvanju ovih tradicija bilježenjem i arhiviranjem usmenih predaja koje bi inače mogle biti izgubljene. Antropologija proučava kulturne aspekte ljudskih zajednica, a usmena književnost je ključna komponenta u tom kontekstu. Antropolozi analiziraju kako usmene priče djeluju kao alat za socijalizaciju, prijenos kulturnih normi i edukaciju članova zajednice. „Usmene priče obuhvaćaju nekoliko vrsta kao što su predaje, bajke, novele, basne, šale i anegdote. Usmena proza u narodu se često naziva pričom, besidom ili legendom. Ono što je važno kod ovih žanrova jest da ih se ne treba smatrati ni istinitima, ali ni lažnima“ (Dragić, 2018: 249). U hrvatskom kontekstu, antropološki pristup usmenoj književnosti može otkriti kako su specifični običaji i tradicije oblikovani povijesnim i društvenim okolnostima. Na primjer, pripovijetke koje uključuju moralne pouke ili društvene komentare mogu pružiti uvid u odnose moći unutar zajednice, rodne uloge i druge društvene strukture. Usmene priče tako postaju sredstvo kroz koje zajednica prenosi važne kulturne informacije i osigurava kontinuitet svojih normi i vrijednosti (Dragić, 2007: 44). „Za povijest usmenih priča ipak je vrijedno samo ono što je imalo povjerenje u priču kao takvu. To znači da priča kao izniman rezultat ljudskog umijeća govorenja nudi istine „višeg reda“. Njima se tvorio literarni svijet, drukčiji, doduše, od zbiljskog svakodnevnog svijeta u kojemu komunikanti žele biti, svijeta lišena svih nedostataka koji su postojali u običnom svijetu“ (Botica, 2013:387).

Mnoge usmene priče slijede klasičnu strukturu „putovanja heroja“, gdje protagonist prolazi kroz niz izazova kako bi postigao cilj. Struktura ovih priča olakšava prijenos kolektivnih kulturnih vrijednosti i omogućuje kontinuitet tradicije (Solar, 2005). Usmena književnost ima ključnu ulogu u izgradnji identiteta zajednice i očuvanju kulturnog nasljeđa. Kroz priče, predaje i legende zajednice prenose povijesne događaje, kolektivne vrijednosti i norme te objašnjavaju

prirodne pojave i društvene odnose. Usmena književnost služi kao sredstvo edukacije, zabave i socijalizacije, osiguravajući da se važne informacije i vrijednosti prenose na nove generacije. U širem kulturnom kontekstu, usmena književnost pomaže u razumijevanju kako različite kulture interpretiraju i oblikuju svoje iskustvo svijeta. U pričama se često odražavaju specifične kulturne i povijesne okolnosti, omogućujući istraživačima da prate kako se društvene norme i vrijednosti mijenjaju kroz vrijeme. Analizirajući usmene priče, istraživači mogu bolje razumjeti međusobne utjecaje između kultura, ali i unutarnje dinamike unutar zajednica (Botica, 2005).

3.1. Klasifikacija usmenih priča

Usmena književnost uključuje razne usmenoknjiževne oblike, poput predaja, legendi, mitova, bajki i pripovijetki, a svaka kategorija nosi specifične karakteristike koje odražavaju kulturni i povijesni kontekst zajednice iz koje potječe. Prema Dragiću (2017.), „legende su se često izjednačavale s nečim što je lažno i izmišljeno“. Legende su priče koje obično sadrže elemente povijesti i stvarnih događaja, kršćanske duhovnosti i čudesnih događanja mjesnih zaštitnika često isprepletene s fantastičnim ili mitskim aspektima. U hrvatskoj usmenoj tradiciji, legende su često povezane s povijesnim osobama, vjerskim ličnostima kao što su Isus i sveti Petar, bitkama ili značajnim mjestima, poput Sinjske alke ili legendi o kralju Zvonimiru. (Botica, 2005:145). One služe kao sredstvo očuvanja povijesnog pamćenja, pružajući moralne pouke ili objašnjenja za današnje društvene norme i vrijednosti. Mitovi su najstariji oblik usmenog pripovijedanja, često koristeći nadnaravne elemente kako bi objasnili prirodne fenomene, stvaranje svijeta ili porijeklo čovječanstva. U Hrvatskoj, mitovi mogu uključivati priče o drevnim slavenskim božanstvima, stvorenjima iz narodne predaje, te kozmičkim događajima. Ovi mitovi odražavaju duboko ukorijenjene kulturne paradigme i pomažu u oblikovanju zajedničkog identiteta (Botica, 2005: 144).

Maja Bošković-Stulli navodi kako su bajke čudesne, čarobne pripovijetke u kojima je čudo „element radnje“ i „ono se prima kao nešto po sebi sasvim razumljivo.“ (Bošković-Stulli, 1997: 21) Bajke su usmenoknjiževni, prozni oblik koji često sadrži elemente magije i nadnaravnog, a služe kao sredstvo edukacije i zabave. Hrvatska usmena tradicija bogata je bajkama koje obiluju motivima dobrote, hrabrosti i mudrosti, a junaci i zlikovci često su jasno definirani. Oblikovane su na razmeđi zbiljskoga i čarobnoga, ovostranoga i onostranoga, težine opstanka i lakoće svijeta želje. Bajka ne izjednačuje, već na osebujan način miri suprotnosti² (Enciklopedija.hr, n.d.). Također, baja je u narodnom pripovijedanju izrazito povezana s mitskim jer su mnogi odnosi postavljeni na način mitskog strukturiranja.“ (Botica, 2013: 418)

² <https://www.enciklopedija.hr/clanak/bajka> (Pristupljeno 9. 3. 2024.)

Predaje se razlikuju od bajki po tome što se često temelje na stvarnim događajima ili svakodnevnim situacijama, dok bajke koriste fantastične elemente za stvaranje posebnog svijeta. Bajke često naglašavaju moralne pouke kroz nadnaravne likove i događaje, dok pripovijetke koriste humor i ironiju kako bi se bavile stvarnim društvenim pitanjima (Solar, 2005: 213). Klasifikacija usmene književnosti u Hrvatskoj omogućuje bolji uvid u funkciju i strukturu svake vrste priče unutar kulturnog konteksta. Svaka od ovih kategorija priča ima jedinstvenu ulogu u očuvanju kulturnog identiteta, prenošenju znanja i vrijednosti te zabavljanju zajednice. Kroz detaljno proučavanje i klasifikaciju ovih priča, istraživači mogu razumjeti kako one odražavaju i oblikuju društvene norme i identitete. Usmena književnost također igra važnu ulogu u povezivanju generacija, omogućujući prenošenje kolektivnog znanja i iskustava s jedne generacije na drugu. Ovo prenošenje osigurava kontinuitet kulturne tradicije i omogućuje zajednici da očuva svoj identitet unatoč promjenama kroz vrijeme (Bošković-Stulli, 1984: 48). Stipe Botica klasificira usmenu književnost i njene tipove ostvarenja na temelju tri kriterija: vrsti književnog kriterija, funkciji te obliku i načinu izvođenja (Botica, 2013: 46). Maja Bošković-Stulli fokusira se na razliku između bajki i predaja, pri čemu predaje s nadnaravnim elementima opisuje kao umjetnički primitivnije, emocionalno angažiranije, te se pripovijedaju s vjerom u istinitost događaja (Bošković-Stulli, 1993: 32). Tvrтко Čubelić koristi opreku između fantastičnog i stvarnog kao osnovni segregacijski element u klasifikaciji predaja, pri čemu fantastične elemente pridodaje svim oblicima predaja (Čubelić, 1988: 216). Ljiljana Marks razlikuje usmene pripovijetke, predaje i legende, pri čemu demonološke predaje vidi kao one koje govore o nadnaravnim bićima i čovjekovom susretu s njima (Marks, 1998: 7). Marko Dragić dijeli predaje na povijesne, etiološke, eshatološke, mitske, demonološke i pričanja iz života, gdje mitske predaje često uključuju vile i povijesne ličnosti s nadnaravnim moćima (Dragić, 2007: 429). Stipe Botica priče dijeli na mit(em), bajku, predaju, legendu, basnu, anegdotu i parabolu, vic i priča(nje) iz života. (Botica, 2013:384-463) Tvrтко Čubelić u knjizi *Povijest i historija usmene narodne književnosti* (1988.) usmene prozne oblike naziva pripovijetke te ih dijeli u četiri skupine: 1. bajku, 2. legendu, predaju, 3. novelu, anegdotu, 4. novelu o životinjama i basnu. (Čubelić, 1988:205-233) Maja Bošković-Stulli predstavlja pripovijetke u užem smislu (bajke, legendarne novelističke pripovijetke, šaljive pripovijetke, priče o životinjama) a uz njih predaje i legende. Predaje dijeli na mitološke, povijesne i etiološke (Bošković-Stulli, 1971:249,250) S druge strane Josip Kekez u knjizi *Narodne pripovijetke* (1987.) pripovijetke dijeli na: bajke, legende i predaje, anegdote, pripovijesti o životinjama, tj basne. (Kekez, 1987:185,186) U knjizi *Uvod u književnost: teorija, metodologija* (1998.) pripovijetke dijeli na bajke, legende, predaje, anegdote i novele o životinjama (basne). (Kekez, 1998:183-188).

4. USMENE PRIČE CETINSKOG KRAJA

Usmene pripovijetke Cetinskog kraja odražavaju bogatstvo kulturne baštine i obuhvaćaju širok spektar tema i motiva. Najčešći oblici su bajke, legende i povijesne priče, svaka s jedinstvenim obilježjima i funkcijama. Ove pripovijetke ne samo da čuvaju lokalne tradicije i povijest, već i omogućuju generacijama da prenose vrijednosti, norme i moralne pouke. Svi tekstovi prikupljeni su, kako Maja Bošković-Stulli piše, u selima Sinjske krajine, u listopadu 1965. godine. (Bošković-Stulli, 1967: 303) U tim tekstovima vidljivo je da je sve zapisano i objavljeno bez dodatnog uljepšavanja, objavljeno je u originalu. Očuvana je dosljednost dijalekta, gdje se miješaju ijekavica i ikavica te karakteristično mješanje završnog „m“ i „n“ na kraju riječi. Bošković-Stulli u svom radu *Narodne pripovijetke i predaje Sinjske krajine* navodi da u zapisima nije pronađena niti jedna bajka. To objašnjava činjenicom da autori Sinjske krajine nisu imali zanimanja i interese o pisanju takvih narodnih pripovijedanja: „Uzrok je očito prije svega u tome što autori koji su pisali o Sinjskoj krajini nisu imali naročita interesa za tu vrstu narodnog pripovijedanja i što se bajke nisu tematski ni kompozicijski uklapale u njihova djela.“ (Bošković-Stulli, 1967: 304)

Bajke Cetinskog kraja često sadrže fantastične elemente, uključujući magična bića, čarobne predmete i nadnaravne događaje. One su obično strukturirane oko sukoba između dobra i zla, završavajući poučnim porukama koje naglašavaju moralne vrijednosti kao što su poštenje, hrabrost i ljubaznost.

Bajka „Zlatna jabuka i devet paunica“ priča o mladom junaku koji kreće na putovanje kako bi pronašao zlatnu jabuku, ukradenu iz kraljevskog vrta. Na svom putu, junak se suočava s raznim izazovima i susreće čarobne likove, poput devet paunica koje se pretvaraju u vile. Priča naglašava vrijednost hrabrosti i upornosti te završava sretnim ishodom gdje junak ne samo da vraća zlatnu jabuku, već osvaja i ruku kraljeve kćeri. Priče su obično prenosili neimenovani narodni pripovjedači, a zapisao ih je Marko Dragić u svojim istraživanjima (Dragić, 2007). Motiv zlatne jabuke kao najvrjednijeg predmeta prisutan je u mnogim pripovijetkama diljem Hrvatske, također, prisutna je i u usmenim pričama Cetinskog kraja.

Bajka „Vila Raviojla“ govori o mladiću koji, tražeći sreću, susreće vilu Raviojlu. Vila mu daje savjete i čarobne darove koji mu pomažu u izvršavanju nemogućih zadataka. Bajka ističe važnost mudrosti i slijedjenja moralnih načela, dok vila predstavlja simbol zaštite i mudrosti. Zabilježila ju je Vesna Krmpotić (Krmpotić, 1995).

Legende, prema Stipi Botici, o kojima piše u svom djelu „Povijest hrvatske usmene književnosti“, „tematiziraju neke općeljudske sadržaje koji su drugačije naravi od predaja i

često dotiču idejne, religijske i filozofske teme“ (legenda o blaženom Vladimiru, legenda o svetome Jurju, o Ivanu Zlatoustom, svetoj Katarini samo su neki primjeri koje donosi autor), pri čemu su, prema autoru, „proroštvo i zakletva“ od velike važnosti za legendarnu žanrovsku pripadnost (Breglec, 2015: 249).

Legende iz Cetinskog kraja često su utemeljene na stvarnim događajima i ličnostima, s dodatkom fantastičnih elemenata koji povećavaju njihov dramatični učinak. Legende služe kao poveznica između povijesti i mitologije, objašnjavajući nastanak lokalnih običaja ili geografskih obilježja. Bliske su predajama, a katkada su s njima i prepletene. (Bošković-Stulli, 1997: 23) Kao što navodi Hrvojkica Mihanović-Salopek, u legendama i predajama „isprepiću se elementi nestvarnog i fantastičnog zbivanja sa zbiljskim povijesnim i zemljopisnim podacima.“ U njima se „nižu pojediniosti i vjerovanja o iz života istaknutih ljudi, svetaca, mjesta, gradova i lokaliteta.“ (Mihanović-Salopek, 2006: 102)

„Legenda o Sinjskoj Alki“

Ova priča temelji se na stvarnom događaju iz 1715. godine, kada su stanovnici Sinja uspjeli obraniti svoj grad od Osmanskog Carstva. Legenda uključuje elemente božanske intervencije, pri čemu se vjeruje da je Majka Božja pomogla u obrani grada. Priča se koristi za jačanje lokalnog identiteta i zajedništva. Legenda je zabilježena u mnogim povijesnim izvorima, uključujući radove Ivana Jelića (1990).

Povijesne predaje „čuvaju biljeg lokalnoga na svim razinama“ (Breglec, 2015: 249) i fokusiraju se na stvarne događaje, često s dodatkom lokalnih heroja i mitova koji obogaćuju narativ. Ove priče imaju za cilj očuvati povijesno sjećanje i identitet zajednice.

„Bitka kod Cetine“

Priča o bitci koja se dogodila u 9. stoljeću između Hrvata i Franaka. Povijesna pripovijetka često uključuje elemente junaštva i hrabrosti lokalnih vojnika koji su uspjeli obraniti svoju zemlju. Priča o ovoj bitci koristi se za isticanje važnosti obrane domovine i nacionalnog ponosa.

„Priča o Velikoj Gospi u Vrlici“

Povijesna priča koja objašnjava tradiciju proslave Velike Gospe u Vrlici. Ova proslava ima svoje korijene u zahvalnosti lokalnog stanovništva za zaštitu od prirodnih katastrofa, a uključuje procesije i vjerske obrede. Priča o Velikoj Gospi povezuje povijesne činjenice s religijskim vjerovanjima, naglašavajući važnost vjere i zajedništva. Opisana u etnografskim radovima i lokalnim kronikama, poput onih koje je zabilježio Fra Petar Perica (1982).

4.1. Stil i struktura

Usmene pripovijetke iz Cetinskog kraja predstavljaju jedinstveni spoj jezika, simbolike i narativne strukture, što ih čini važnim dijelom kulturne baštine ovog područja. Njihovo bogatstvo leži u upotrebi lokalnog dijalekta, metafora, ponavljanja i drugih stilskih elemenata koji pridonose njihovoj pamtljivosti i prepoznatljivosti. Ove priče ne samo da zabavljaju i poučavaju, već i odražavaju društvene norme i kulturne vrijednosti zajednice. Primjerice, uvodne rečenice jedne kazivačice nude osvrt na suvremenost i na kulturološke razlike:

„Moj sinko, da van kažen jednu priču. Nije to danas, ka' je bilo u stare zemane.

U nas danas po pe'šest po deset ovaca najviše se drži, a do sad je bilo stotine ovaca, pa čobani po brdu čuvaju. Onda kad su čobani bili, tada je bilo i vila, a danas, kažu, nema ništa toga što se pripovida šta je prije bilo“³ (Bošković-Stulli, 1956: 94)

Priče iz Cetinskog kraja često koriste lokalni dijalekt, što im daje autentičnost i specifičnost. Upotreba dijalekta omogućava slušateljima da se povežu s pričom na osobnijoj razini, a također čuva lingvističku raznolikost regije. Lokalni izrazi i fraze često se koriste za opisivanje likova i događaja, što doprinosi bogatstvu jezika i dubini pripovijedanja. Dijalektalne varijante ponekad uključuju arhaične izraze koji su zadržali svoje značenje u lokalnom kontekstu, iako su izvan njega možda izgubili relevantnost. Na primjer, izraz „kudilja“ za vreteno koristi se u bajkama za opisivanje ženskih aktivnosti, povezivajući prošlost i sadašnjost kroz jezične slike (Pavličević, 1994: 73-77).

Simbolika igra ključnu ulogu u usmenim pripovijetkama Cetinskog kraja. Mnoge priče koriste simbole iz prirode, poput rijeka, planina i životinja, kako bi prenijele dublja značenja i univerzalne istine. Rijeka Cetina, na primjer, često simbolizira život, kontinuitet i snagu, dok planine predstavljaju stabilnost i nepromjenjivost. Metafore su također česte i pomažu u ilustriranju složenih koncepata na jednostavan način. U bajkama i legendama, zlato često simbolizira mudrost ili duhovno bogatstvo, dok tamne šume mogu predstavljati nepoznate prijetnje ili unutarnje sukobe. Kroz metafore, pripovjedači prenose moralne pouke i životne lekcije koje su relevantne za zajednicu.

Narativna struktura pripovijetki iz Cetinskog kraja često slijedi tradicionalne obrasce koji uključuju uvod, zaplet, vrhunac i rasplet. Ove strukture olakšavaju praćenje priče i pomažu u zadržavanju pažnje slušatelja. Uvod obično postavlja scenu i uvodi glavne likove, dok zaplet razvija sukob ili problem koji likovi moraju riješiti. Vrhunac je ključni trenutak kada se sukob

³ Kazivala Ane Simirica, rođ. Krka, rođ. 1923. Zapisala Maja Bošković-Stulli 14. 10. 1965. u mjestu Jabuka kod Sinja.

rješava, često kroz intervenciju nadnaravnih bića ili otkrivanje skrivenih istina. Rasplet donosi završetak priče, gdje se moralna pouka ili posljedice radnji likova postaju jasne. Ova struktura ne samo da čini priče lakim za pamćenje već i osigurava da se prenese željena poruka ili vrijednost. Ponavljanje je čest stilski element u usmenim pripovijetkama, koji doprinosi ritmu i naglašavanju važnih dijelova priče. Ponavljanje fraza ili događaja pomaže slušateljima da lakše zapamte priču i ističe ključne teme ili moralne lekcije. Na primjer, u bajkama se često ponavlja broj tri, gdje junak mora izvršiti tri zadatka ili susresti tri prepreke prije postizanja cilja.

Ova ponavljanja služe kao mnemonička sredstva koja olakšavaju prenošenje priče s generacije na generaciju, a također pomažu u jačanju narativne kohezije i ujednačenosti. Stil pripovijedanja u Cetinskom kraju također odražava društvene norme i kulturne vrijednosti zajednice. Pripovijetke često uključuju teme poput obitelji, zajedništva, pravde i poštovanja prema prirodi. Likovi u pričama utjelovljuju ideale i vrline koje su zajednica cijnila, a njihovi postupci služe kao primjer onoga što se smatra poželjnim ili neprihvatljivim ponašanjem.

Priče često prenose etičke lekcije, ističući važnost moralnog ponašanja i društvene odgovornosti. Na primjer, junaci koji pokazuju hrabrost, poštenje i ljubavnost obično su nagrađeni, dok oni koji se ponašaju sebično ili nepošteno doživljavaju negativne posljedice. Pripovjedači u Cetinskom kraju igraju ključnu ulogu u očuvanju i prenošenju usmenih pripovijetki. Njihova sposobnost da animiraju priče, koristeći glas, geste i mimiku, doprinosi živopisnosti pripovijedanja. Pripovjedači ne samo da prenose priče, već ih i prilagođavaju aktualnim događajima ili potrebama zajednice, čuvajući njihovu relevantnost i dinamiku.

Kroz svoje izvedbe, pripovjedači stvaraju interaktivno iskustvo za slušatelje, potičući ih na razmišljanje i angažman s temama koje se istražuju. Ova interakcija ne samo da čuva kulturno nasljeđe, već i potiče razvoj kritičkog mišljenja i kreativnosti unutar zajednice (Dragić, 2007: 78).

5. USMENE PREDAJE: MITSKE I DEMONOLOŠKE

Najveći izvor za proučavanje pripovijetki i predaja Cetinskog kraja je rukopisna zbirka Maje Bošković-Stulli naziva *Folklorna građa Sinjske krajine*, 1965., sv. I.- III. koju je na terenu prikupila 1965. godine, a koja se čuva u arhivu Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu pod brojem rukopisa 751. Klasifikaciju sakupljenog materijala donijela je u zapisima sama sakupljačica, iskusna etnologinja, te na taj način preporučila klasifikacijsku kategoriju sakupljenih priča. Mnogi teoretičari mitske i demonološke predaje često stavljaju u iste klasifikacije i tako ih tumače. Prema Marku Dragiću u mitskim predajama, narod je vilama i povijesnim osobama pripisivao različite nadnaravne moći. Demonološkim predajama pripisao je druga različita nadnaravna stvorenja: vještice, kugu, vukodlake, đavle, utvare, zloguke ptice poput gavrana i kukviže, plašila, prikaze i sl. (Dragić, 2007/8: 429, 436, 439).

Mitske i demonološke predaje čine dvije osnovne skupine usmenih predaja koje se odnose na nadnaravne pojave i bića. Mitske predaje fokusiraju se na priče o stvaranju svijeta, prirodnim fenomenima i herojima koji predstavljaju ljudske vrline i mane, dok demonološke predaje obuhvaćaju priče o zlim duhovima, vješticama, vilama i drugim natprirodnim bićima koja utječu na život ljudi. Obje vrste predaja igraju ključnu ulogu u očuvanju kulturnog identiteta zajednice, prenošenjem kolektivnih sjećanja, vjerovanja i vrijednosti s generacije na generaciju. Mitske predaje Cetinskog kraja pružaju dubok uvid u kolektivnu svijest i kulturno naslijeđe lokalnih stanovnika. Ove priče obiluju mitovima o stvaranju svijeta, tumačenju prirodnih pojava i herojima koji simboliziraju ljudske vrline i mane. Predaje nisu samo objašnjenja prirodnog svijeta, već i načini na koje se oblikuje kulturni identitet zajednice kroz generacije. Marko Dragić, u svom djelu, ističe značaj ovih priča i njihov utjecaj na lokalnu zajednicu. Prema Dragićevom radu „Usmene predaje i legende Dalmatinske zagore“, stanovnici Cetinskog kraja razvili su bogate narative kako bi objasnili postanak svijeta i prirodne pojave koje su ih okruživale. Primjerice, priče o nastanku rijeke Cetine često sadrže elemente mita i legende, povezane s božanskim intervencijama ili natprirodnim događajima. Za Dragića, rijeka nije samo fizički entitet, već simbolizira snagu i plodnost života. Pored rijeke, i planine poput Dinare i Kamešnice igraju važnu ulogu u mitskim pričama. Ove planine, često povezane s božanskim bićima, predstavljaju snagu i postojanost. Mitske priče naglašavaju interakciju između ljudi i božanskih entiteta, ukazujući na duboku povezanost čovjeka s prirodom i važnost poštovanja prema okolišu (Dragić, 2007).

Likovi iz mitskih predaja iz Cetinskog kraja često su prikazani kao nadljudski likovi koji posjeduju iznimnu hrabrost, mudrost ili snagu. Ovi heroji simboliziraju vrijednosti koje su

zajednica cijenila, poput hrabrosti, pravde i odanosti. Priče o herojima često uključuju putovanja i iskušenja, tijekom kojih junaci nadilaze vlastite slabosti ili neprijatelje kako bi postigli viši cilj.

Mitske predaje nisu samo naracije o prošlim događajima ili izmišljenim svjetovima; one su također način na koji zajednica prenosi svoje vrijednosti, norme i društvene ideale. Kroz ove priče, stanovnici Cetinskog kraja razvijali su zajednički identitet i razumijevanje svijeta. Mitovi su služili kao edukativni alat, poučavajući mlade o važnosti vrline, etičkog ponašanja i odgovornosti prema zajednici. Dragić naglašava kako mitovi iz Cetinskog kraja obiluju simbolikom i metaforama koje odražavaju temeljne ljudske dileme i moralne pouke. Sukobi između dobrih i zlih sila često reflektiraju stvarne društvene napetosti ili unutarnje borbe unutar zajednice. Prema Dragiću (2007), kroz ove sukobe priče prenose važne moralne lekcije. Mitovi iz Cetinskog kraja pokazuju sličnosti s mitovima iz drugih dijelova svijeta, naglašavajući univerzalnost određenih tema i motiva, poput priča o stvaranju svijeta ili sukoba između božanskih entiteta, koji imaju paralele u grčkoj ili nordijskoj mitologiji.

U svom radu Vekić navodi komentar kako Ljilana Marks promatra mitske i demonološke predaje: „Demonološke/mitske predaje određuje tematskim ključem pojavnosti nadnaravnih bića i bića s nadnaravnim sposobnostima. Osim demonoloških/mitskih, razlikuje još i povijesne i etiološke predaje. Zanimljivo je kako promatra demonološke predaje kao sinonimsku inačicu mitskih predaja, izjednačavajući ih na taj način u motivskom i tematskom smislu“ (Vekić, 2016: 22).

Rukopisna zbirka Maje Bošković-Stulli (1965) donosi veliki broj pripovijetki kao mitskih i demonoloških predaja. U toj rukopisnoj zbirci mogu se pronaći 59 pripovijetki, 93 mitske i demonološke predaje, 12 anegdota, četitri legende o putovanju Isusa i svetog Petra i jedna basna.

Iz bogatog korpusa prikupljene građe vidljivo je kako je sakupljačica Maja Bošković-Stulli najveću pozornost istraživanja pridala pripovijetkama i predajama budući da ih je najveći broj prikupljen. Mitske i demonološke predaje su u zbirci gotovo jednako zastupljene, a najznačajniji likovi mitskih predaja su vile dok su u demonološkim predajama najzastupljeniji likovi vještica. U ponekoj predaji se javlja lik manjinorgo.

Demonološke predaje Cetinskog kraja predstavljaju bogatu riznicu priča o nadnaravnim bićima poput vila, vještica, zlih duhova i drugih entiteta iz narodnih vjerovanja. Ove priče često služe kao moralne pouke ili objašnjenja za neobjašnjive događaje, a također mogu biti sredstvo kontrole ponašanja unutar zajednice. Kroz demonološke priče, stanovnici Cetinskog kraja izražavaju svoj strah i fascinaciju nad nepoznatim, gradeći narative koji istražuju granice između stvarnog i natprirodnog.

Vile su često prikazivane kao prekrasna, ali opasna bića koja obitavaju na izoliranim mjestima poput šuma, planina i rijeka. U predajama Cetinskog kraja, vile su povezane s prirodom i često djeluju kao čuvari određenih mjesta. Prema priči zabilježenoj u Dragićevu djelu *Usmene predaje i legende Dalmatinske zagore*, vile mogu biti i dobroćudne i zlonamjerne, ovisno o ponašanju ljudi prema prirodi. Ove priče često sadrže upozorenja o poštivanju prirode i njezinih tajni, a kazne za one koji prekrše pravila variraju od gubitka zdravlja do lude ljubavi prema vili. Vještice u demonološkim predajama Cetinskog kraja prikazane su kao zlonamjerne žene koje koriste magiju za postizanje svojih ciljeva. One su često povezivane s noćnim aktivnostima, zlom i nevoljama koje pogađaju ljude i životinje. Priče o vješticama mogu uključivati elemente straha i društvene kontrole, budući da su često korištene za objašnjenje neobjašnjivih nesreća ili bolesti.

Jedna od priča zabilježenih tijekom Dragićevog terenskog istraživanja govori o starijoj ženi na rubu sela koju su optuživali za sve nesreće u zajednici. Kada bi se dogodili problemi poput smanjenog mlijeka kod krava ili bolesti djece, ona bi bila prva na koju bi padale sumnje. Ove priče funkcioniraju kao oblik socijalnog nadzora, potičući zajednicu da traži logična objašnjenja za nesreće, a istovremeno upozoravaju na opasnosti izolacije i nepovjerenja među susjedima. Zli duhovi u demonološkim predajama često se pojavljuju kao nevidljive sile koje mogu uzrokovati štetu ljudima ili ih obmanuti. Ovi duhovi su ponekad prikazani kao duše onih koji nisu pronašli mir u smrti, iako mogu biti i entiteti iz drugih svjetova. Ove priče često služe za povezivanje živih s mrtvima, stvarajući osjećaj kontinuiranog odnosa s precima i pojačavajući važnost obiteljskih veza. Demonološke predaje Cetinskog kraja funkcioniraju kao važan dio kulturnog izraza i kolektivne svijesti zajednice. One omogućavaju ljudima da izraze svoje strahove, suoče se s nepoznatim i neobjašnjivim fenomenima te da se povežu s tradicijama koje su oblikovale njihove pretke (Dragić, 2007: 26).

6. ZAKLJUČAK

Proučavajući tipologizaciju hrvatskih usmenih priča pokušalo se je predstaviti najvažnije i najčešće usmenokniževne oblike koje se je do sada sakupilo na području Cetinskog kraja. Uočava se kako pripovijetke, predaje i legende u sebi nose tradicijska obilježja ove zajednice i kao takva predstavljaju kulturno i narodno blago kojim se može valorizirati kultura prošlog, ali i sadašnjeg vremena. Sakupljene pripovijetke i predaje služe kao alati za edukaciju, zabavu i prijenos društvenih vrijednosti te povijesnih sjećanja u raznim kulturnim ustanovama ovog kraja.

Usmene pripovijetke i predaje Cetinskog kraja predstavljaju ključni dio kulturne baštine koji prenosi kolektivni identitet zajednice i igraju vitalnu ulogu u povezivanju generacija, prenošenju mudrosti i očuvanju lingvističke raznolikosti kroz korištenje lokalnog dijalekta. Posebno su značajne pripovijetke i predaje zapisane u rukopisnoj zbirci koju je sakupila i zapisala Maja Bošković-Stulli 1965. godine. Gotovo 170 priča je zapisano u toj rukopisnoj zbirci i predstavlja nezamjenjiv izvor za proučavanje usmenih priča Cetinske krajine. Priče sadrže povijesne, mitološke i kulturne elemente, a svaka generacija ih prilagođava suvremenom kontekstu, osiguravajući njihov kontinuitet i relevantnost. Stil i simbolika pripovijetki odražavaju kulturnu dubinu i bogatstvo regije. Upotreba lokalnog dijalekta i stilskih elemenata, poput metafora i ponavljanja, doprinosi autentičnosti i prepoznatljivosti ovih priča. Marko Dragić je zabilježio kako simboli poput rijeke Cetine i planina predstavljaju kontinuitet i snagu, dok junaci poput kralja Norina utjelovljuju ideale hrabrosti i pravde. Kroz ove simbole, priče prenose univerzalne istine i moralne pouke koje su važne za zajednicu.

Mitske predaje i legendarne priče iz Cetinskog kraja pružaju uvide u kolektivnu svijest i kulturno nasljeđe lokalnih stanovnika. Dragić naglašava kako ove priče nisu samo naracije o prošlim događajima, već i sredstvo za oblikovanje identiteta zajednice. Junaci i mitološka bića, poput vile Ravijojle, prikazuju ljudske vrline i mane, istovremeno reflektirajući društvene norme i kulturne vrijednosti. Kroz mitove, zajednica tumači prirodne fenomene i povijesne događaje, stvarajući narative koji povezuju prošlost s budućnošću.

Pripovjedači su ključni u održavanju živosti usmene tradicije. Njihova sposobnost da animiraju priče kroz glas, geste i mimiku osigurava da usmena književnost ostane dinamična i relevantna. Marko Dragić bilježi kako pripovjedači ne samo da prenose priče, već ih i prilagođavaju suvremenim događajima, čuvajući njihov kontinuitet i povezanost s aktualnim kontekstom. Pripovjedači djeluju kao čuvari kulture, stvarajući most između prošlih i sadašnjih generacija. Ovo istraživanje ukazuje na važnost očuvanja usmene tradicije kao sredstva za prijenos kulturnog nasljeđa i kolektivnog znanja. Kroz analizu usmenih pripovijetki, istraživači poput

Dragića pružaju uvid u način na koji usmena književnost oblikuje društvene norme i kulturne vrijednosti. Ove priče ne samo da zabavljaju i poučavaju, već i pomažu u očuvanju identiteta zajednice, omogućujući generacijama da prenose kolektivne vrijednosti i povijesne sjećanja. Usmene predaje i pripovijetke Cetinskog kraja predstavljaju neprocjenjivi dio kulturnog mozaika Hrvatske. Kroz njih, zajednica povezuje prošlost s budućnošću, osiguravajući da vrijednosti, norme i mudrosti ostanu žive i relevantne. Ove priče nisu samo dio kulturne baštine, već i živi instrumenti za razumijevanje i očuvanje povijesnog i kulturnog identiteta regije. Njihova vrijednost leži u sposobnosti da inspiriraju, poučavaju i povezuju ljude kroz univerzalne teme i lokalne specifičnosti.

7. POPIS LITERATURE

1. Babić, Mijo. (2001). „Vjerske tradicije Cetinske krajine.“ *Crkva u svijetu*, 36, str. 101-120.
2. Enciklopedija.hr. (n.d.). *Bajka*. Hrvatska enciklopedija.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/bajka> (Pristupljeno 29. 9. 2024.)
3. Bošković-Stulli. 1971. *Usmena književnost: izbor studija i oglada*.
4. Bošković-Stulli, Maja. (1967). Narodne pripovijetke i predaje Sinjske krajine, *Narodna umjetnost*, 5 i 6 (1), 5-89. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/37865> (Pristupljeno 29. 9. 2024.)
5. Bošković-Stulli, Maja. (1984). „Usmena književnost kao izvor za proučavanje prošlosti.“ *Narodna umjetnost*, 21-22, 47-60.
6. Bošković-Stulli, Maja. 1993. *Žito posred mora: usmene priče iz Dalmacije*. Književni krug Split, Split
7. Bošković-Stulli, Maja. 1997. *Priče i pričanje: Stoljeća hrvatske usmene proze*. Matica hrvatska, Zagreb
8. Botica, Stipe. (2005). *Trajno živa usmenoknjiževna baština*. *Narodna umjetnost*, 42(2), 127-154. <https://hrcak.srce.hr/2930> (Pristupljeno 12. 9. 2024.)
9. Botica, Stipe. 2013. *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Školska knjiga, Zagreb
10. Buzov, Drago. (2014). „Trilj i njegova kulturna baština.“ *Zbornik radova Triljske noći*, 10, 55-68.
11. Čubelić, Tvrtko. 1988. *Povijest i historija usmene narodne književnosti: historijske i literarno - teorijske osnove te genološki aspekti: analitičko - sintetički pogledi*. Vlast. nakl.
12. Dragić, Marko. (2007). *Usmene predaje i legende Dalmatinske zagore*. Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb.
13. Dragić, Marko. (2017). „Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskog zaleđa“, *Godišnjak Titius*, vol. 10, br. 10., str. 219-240.
14. Dragić, Marko. (2018). *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
15. Fulgosi, Ivan. (2006). „Sinjska alka: Praznik viteštva i tradicije.“ *Etnološka tribina*, 36, str. 23-39.
16. Jelić, Ivan. (1990). *Sinjska alka i njezine povijesne korijene*. Matica hrvatska, Sinj.
17. Kekez, Josip. 1998. *Usmena književnost. U: Uvod u književnost. Teorija, metodologija*. Urednici Zdenko Škreb i Ante Stamać. Nakladni zavod Globus, Zagreb. Str. 133-283.

18. Kekez, Josip. 1987. *Narodne pripovijetke* (prir. Josip Kekez). Mladost, Zagreb
19. Krmpotić, Vesna. (1995). *Hrvatske narodne bajke*. Školska knjiga, Zagreb.
20. Marks, Ljiljana. 1998. „Hrvatske narodne pripovijetke“. *Riječ*, Vinkovci.
21. Mihanović-Salopek, Hrvojka. 2006. *Hrvatske narodne pripovijetke*. Znanje, Zagreb
22. Pavličević, Dragutin. (1994). *Povijest Hrvata*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.
23. Pavličević, Dragutin. (1994). *Povijest Hrvata*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.
24. Perica, Fra Petar. (1982). *Vrlički običaji i tradicije*. Franjevački samostan, Sinj.
25. Solar, Milivoj. (2005) *Teorija književnosti*. Školska knjiga, Zagreb
26. Vekić, Denis, (2016), *Poetika mitskih i demonoloških predaja donjoneretvanskog kraja*, doktorski rad

IZVORI:

1. Bošković-Stulli, Maja. 1965. *Folklorna građa Sinjske krajine, 1965.*, sv. I.- III. IEF rkp.
751